

MUSEUM COMMUNICATION AND ETHNOLOGICAL CONTEXTUALIZATION

Dorel Marc, PhD, Scientific Researcher II, Mureş County Museum

Abstract: An important component of the cultural communication is represented also by the ethno-museography. It aims, among others, at the reconstruction and representation of a traditional cultural context in which the ethnographic object that reached the museum has undergone the natural stages when it was made, used and finally, in one form or another, after having fulfilled its practical, cultural, social function, abandoned in the household acquiring then another status, that of a museum heritage object. To the category type of museum object that was classified and became heritage it corresponds the type of object that was used in the household space as a tool, props or mediator in traditional folk creation, by which come true the facts of culture and civilization. Thus, the objects reveal the practice of certain occupations, crafts, customs; they also reveal both the cultural and social relations that steadfast in rural communities; they can also reveal the position, status, social rank that the object holder or the person to whom it was intended had. The important difference between an object in the museum and one in the household is revealed by the status given to these different situations in which the object can be depicted.

Today, the authentic ethnographic object becomes a relic, the artefacts, and ethnographic relicts being products of the traditional creation. These reminiscences of the profane or sacred object help to reconstitute the structure and functionality of the original object, being thus essential to represent an aspect of the complex of civilization or culture that it was once part of. Therefore, it falls on the museum the mission of restoration, of restitution by communication of some cultural senses and meanings.

The traditional living environment is generally the normal natural framework in which the object was integrated; but once it becomes a museum object, it is constrained to participate in an actually forced and reductionist, but suggestive, reconstruction of the context out of which the object was broken, taken out, it must therefore be subject to an attempt of re-contextualization.

By museum communication, there can be sketched some ways of thinking man's relationship with things. On one hand, individuals are those who arrange things, classify them based on morphologies, cultural typologies, functionalities, techniques, materials, aesthetic functions, social structure or chronology. On the other hand, the objects, in turn, exert an ordering action on people, because there are societies within which each item evokes precisely the way of organizing and managing these human communities, and also the way how social relations are structured within it.

The evolution of the museum object is a patrimonial one, while the object in the "field", "in situ", is usually for use. Through museum it is intended to understand the object and its place in the social, cultural life and the entire communication system, while in the household it is intended primarily to be operational, but at the same time it can be an element of the matrix of individual, familial, national or community, collective memory. Moreover, the objects that mediate facts, social activities, exercise on the individual in the traditional society also an external constraint (according to E. Durkheim's theory), this being obliged to comply with social conventions and norms. It results that the use of objects is not a random one, but is subject to strict rules both in the case of utilitarian objects and especially for the ritual ones. In other words, social facts revealed by the ethnographic objects in the traditional community show, besides generality, especially the supra and coercive character. Similarly, the relations, the relationships between different social units (family, nation, village, etc.) intermediated by the ethnographic objects are subject as well to certain rules.

The ethnographic object reveals also a value of ambient, circumstance, spatio-temporal context, rendered by the historicity. These arise from the fact that modern objects' functionality becomes the historicity of the old object without thereby having a systematic feature of sign. It appears, however, that ethnographic objects don't have anymore an incident in practice, appearing in front of us just to signify; the objects are not afunctional, nor only decorative, they have a specific function within the system: they signify (indicate) the time; still, in the old object it is not resumed the real time, but the signs and cultural clues of the time.

From the point of view of traditional collective mentality, the objects are born, they live, grow old and die, get contaminated and sick, they travel, but none of this does happen accidentally because the objects can convey messages concerning symbolic communication and enable the communion between man and nature, between the individual and the group, between the world of tangible reality and the afterlife world. Even the matter of objects becomes a lexicon of communication in a social group governed by symbolic behaviours and marks. For this reason, the objects may not appear and work anywhere, anytime and anyhow.

The museum researchers do not deal strictly with the human-object relationship, and it is natural to be so as long as they are working in a place where the peasant object is valorised only as morphological sign for the recovery and for suggesting a spiritual atmosphere and profile, the one of the peasant in the past, but also of the contemporary peasant, by means of art, for example. In this regard the concern for highly diverse contexts when the peasant has manifested and manifests itself becomes essential to the ethnologist, who leaves the objects to the museum curators and studies, by putting in the light, the world in which they were born and those who had created and used them.

Last but not least, the ethnographic objects express identities and affiliations, they evoke "meetings" between cultures, societies and groups, being selected for their ability to express contacts between different worlds, being thus proof for the communication of ideas, things, techniques, the cultural contact resulting from these collisions, confluences. Therefore, the role played by the objects of cultural heritage represents our way of talking about a world, to make the world and to (re)organize it. It is about an archaic, lost world of villages and traditional rhythms of yore that today we still have the chance to rebuild, re-contextualize and re-enact through the ethnographic museums.

This difficult but necessary approach caught synthetically in this paper is trying to harmonize as much as possible museum communication of the material (tangible) and immaterial (intangible) heritage, two inseparable components of any ethnoculture, in contexts that are as well in a continuous metamorphosis.

Keywords: Communication, Museum, Contextualization, Heritage, Ethnology.

Pornind de la convingerea că o reconjungere a eforturilor de cercetare teoretico-metodologică cu cercetarea etnologică aplicată în cadrul triadei instituționale universitate-institute de cercetare-muzeu, reprezintă o necesitate în lumea contemporană supusă atâtor noi provocări, reiterăm câteva considerații privind comunicarea muzeală și contextualizarea etnologică. Acestea au prins contur în cadrul unor proiecte desfășurate de-a lungul activității noastre de cercetare etnografică/etnologică, etnomuzeologică și care necesită o continuă retrasare și rețușare, deci adaptare.

Una dintre multiplele forme de comunicare culturală în spațiul public o reprezintă comunicarea muzeală. Aceasta urmărește în primul rând realizarea unui dialog între public și instituția ce cultură și cercetare care are ca obiectiv esențial educarea proprietarilor. Nu întreaga activitate a unui muzeu este însă vizibilă publicului, adică principalele atribuții cu care este investit: constituirea patrimoniului, restaurarea, conservarea și valorificarea-comunicarea sa prin expunere, publicații, conferințe, lectorate și ateliere muzeale etc. Oricum, patrimoniul muzeal constituie un eșantion esențial în cadrul patrimoniului cultural și este format din bunuri culturale, constituite din obiecte care posedă calități intrinseci de expresivitate și reprezentativitate, adică purtătoare de informație privind cultura, contextul cultural din care provin. Aceste informații privesc fie geneza obiectului, adică procesul de creație al cărui rezultat el este, atât pe plan ideatic cât și pe plan tehnic, fie funcționalitatea bunului, adică modul și măsura în care acesta răspunde exigențelor socio-culturale, în vederea satisfacerii cărora a și fost creat. Dar, nu orice obiect poate fi o invenție astfel încât să poarte

informație absolut nouă implicată în structură lui materială. Însă, nici funcționalitatea unui obiect sau a unei părți nu este absolut fixă și constantă în toate vremurile, întrucât funcția obiectului depinde în cea mai mare măsură de contextul cultural în care obiectul este funcțional, fie de la origine, fie prin folosire secundară. Din acest considerent, aprecierea funcționalității obiectului, comportă fie remodelarea întregului context, fie - plecând de la un model de context cultural existent în informația curentă de specialitate - inserarea obiectului respectiv în acest context și remodelarea parțială a subansamblului în care obiectul respectiv se integrează¹.

Teoreticienii importanți precum Pierre Bordieu, citat și de muzeologul Ioan Opreș au accentuat asupra rolului muzeelor în epoca globalizării, acordându-le acestora un rol socio-cultural deosebit de important. Întrebările asupra posibilelor dileme declanșate de obiectul muzeal de sine stătător sau integrat într-o structură logică revin în actualitate: Ce este intangibil, tranzitoriu sau de lungă durată? Există o perisabilitate a organismului obiectului și contextului său? Ce anume prezentăm cu valoare coparticipativă și cum îi justificăm prezența în spațiul public muzeal? Cum ne asigurăm funcția de comunicare și cea de dezbatere, apoi, cum estimăm rezultatele ei etc.² Muzeele și colecțiile lor nu pot fi abordate din perspective teoretice fără a le relaționa cu patrimoniul real, existent într-un anumit loc, spațiu, țară, regiune, neam, grup etnic etc. (sau care aparținut unui anumit grup, areal cultural), care în respect pentru sine și memorie, se străduiește să dea prin istoricizare, muzeologizându-le, repere identitare. Din această cauză, la fel de importantă devine pe lângă capacitatea creativă a grupurilor umane generatoare de cultură și capacitatea lor conservativă³.

Cea mai importantă și specifică formă de comunicare muzeală o reprezintă comunicarea prin expoziții. Dar, o expoziție comunică prin reprezentarea unui patrimoniu, iar un patrimoniu este relevat de obiectul cultural, în cazul nostru, de cel muzeal. Acest patrimoniu constituie deopotrivă argumentarea cultural-istorică a specificității și identității naționale, memorie și resursă de creativitate, alcătuind un tezaur de neînlocuit, de referință istorică, estetică, sociologică, etnologică, științifică etc. Patrimoniul reprezintă totodată un reper identitar esențial în aprecierea contribuțiilor unei anume națiuni la dezvoltarea patrimoniului cultural universal. Inserarea bunurilor culturale prin educația propatrimoniu în viața publică presupune sensibilizarea asupra semnificațiilor și calităților valorilor culturale. Activitatea desfășurată în vederea cercetării, conservării, protecției, valorificării și comunicării tezaurului cultural trebuie totuși să țină seama de câteva principii etice printre care: nu se admit departajări valorice între componentele patrimoniului cultural (arheologic, istoric, etnografic, artistic, tehnic, științific, memorialistic, de științe naturale), fiecare dintre acestea având importanța sa distinct și bine justificată; gustul sau moda zilei nu pot autoriza desconsiderarea unor bunuri culturale deoarece fiecare obiect este un purtător de mesaje specifice care trebuie doar descoperite și apreciate la justa lor valoare⁴. Despre dificultățile demersului muzeologic și muzeotehnic s-a exprimat cu competență marele muzeolog și

¹ R. Florescu, *Bazele muzeologiei*, Ed. Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în domeniul culturii, București, 1999, p. 88-89.

² I. Opreș, *Provocarea noilor muzeografii*, Editura Istros, Brăila, 2008, p. 7.

³ *Idem*

⁴ I. Opreș, *Managementul activităților muzeale*, Ed. Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, București, 2001, p. 6-7

profesor, formator a numeroase generații de specialiști muzeografi, care a numit starea în care funcționa muzeografia anilor '90 una de "criză conceptuală"⁵.

Obiectele muzeale sunt statice și provin din contexte istorice, arheologice, etnografice etc. diferite, adresându-se mai întâi vederii. Asupra lor se operează prin studii comparative, analogice și interpretative. Ele stau și "așteaptă" lămuriri, deslușiri, iar privitorul așteaptă o îndrumare, care deși le percepe corporalitatea, adeseori nu poate trece de înțelegerea aspectelor fizice, observabile. De aceea, înțelegerea contextelor impune explicitări pe înțelesul general, al privitorilor și admiratorilor, diseminări de informații suplimentare care să decodifice pentru fiecare sensul profund incifrat în obiecte.⁶

Prin noua etnomuzeologie se urmărește în primul rând reconstrucția unui context cultural tradițional în care obiectul ajuns la muzeu a parcurs etapele în care acesta a fost confecționat, utilizat și în cele din urmă, după ce și-a îndeplinit funcția sa practică, culturală, socială, a fost abandonat în gospodărie dobândind apoi un alt statut, acela al unui obiect de patrimoniu muzeal, în cazul fericit al unei achiziții sau donații.⁷

În secolul al XIX-lea, muzeul etnografic, înțeles ca laborator de experimentare pentru etnologie, era un muzeu „cu teză”, prin intermediul colecțiilor reușind să se traseze etapele unui proces evolutiv și să se deceleze filiații, să determine migrațiile și relațiile dintre etnii, popoare separate în timp și spațiu. Artefactele devin cu timpul elemente clasificatorii pentru etnii, rase și popoare, particularizându-le și stabilind relații de filiație între elementele de același tip, dar aparținând de culturi diferite. Între J.W. Mason și F. Boas, a apărut o polemică, o teorie ținând seama de forma exterioară a artefactelor, îndreptată spre funcție, cealaltă îndreptată asupra sensului și mai sensibilă față de specificitățile istorice și culturale⁸. Muzeul de etnografie, tezaurător și el de artefacte, a fost conceput dreptat ca un adevărat laborator al principiilor, modalităților de colectare și prezentare a obiectelor etnografice, ținându-se seama de mecanismele de producție, fabricații tehnice și condițiile psihice și sociale adiacente ale căror obiecte nu sunt decât mărturii. Van Gennep va deschide calea „obiectului mărturie”, adică de reconstituire a unor condiții sociale de producție, de contextualizare a obiectelor, de „reșezare” a omului în mediu. Văzut ca o *oglinză a etnologiei*, muzeul etnografic devine și „locul unde intervine cunoașterea etnografică asupra societății”, o adevărată „tribună”⁹. Dealtfel, în spațiul românesc, precum și în cel german sau italian, muzeele s-au constituit ca instituții de reprezentare și argumentare, insistând pe individualitatea istorică, artistică sau etnografică, atrăgând atenția asupra prularității valorii probelor istorice, artistice, etnografice care o defineau identitar¹⁰. În contextul arealului transilvan, poate ar trebui reiterată ideea transmisă la inaugurarea primului muzeu deschis publicului prin dorința testamentară a baronului Samuel von Brukenthal, la Sibiu, îndemn rostit de prim-preotul Johann Filtsch: „...indiferent de barierele naționale și religioase dintre locuitorii acestui oraș și ai acestei

⁵ Vezi R. Florescu, „Probleme fundamentale ale muzeelor de istorie în cadrul reformei”, în *Revista Muzeelor*, 1-6/2001, 1-2/2002, p. 17-21, apud, Ioan Opreș, *Muzeosofia...*, p. 70

⁶ I. Opreș, *Provocarea...*, p. 27

⁷ Vezi D. Marc, „Relații culturale și sociale relevate prin obiectul etnografic din teren sau expoziția muzeală”, în *Caietele ASER*, Interogații ale etnologiei actuale, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 5, Ed. Tracus Arte, București, p. 168-180

⁸ P. Bonte, M. Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 457-458

⁹ *Ibidem*, p. 458

¹⁰ I. Opreș, *Provocarea...*, p. 27

patrii, vizitarea muzeului să constituie un prilej fericit ca oamenii de reală valoare morală și spirituală să se cunoască și să se respecte”¹¹.

Obiectele etnografice găzduite de muzeu relevă pe lângă practicarea unor ocupații tradiționale, meșteșuguri, obiceiuri- relații sociale și deopotrivă culturale care erau statornicite în comunitățile rurale; totodată pot releva poziția, statutul, rangul social avut de deținătorul obiectului sau de cel căruia îi era destinat. Tipului categorial de obiect muzeal clasificat și devenit patrimoniu îi corespunde tipul obiectului care a fost utilizat în spațiul gospodăriei, ca unealtă, recuzită sau mijlocitor în creația populară tradițională, prin care se împlinesc fapte de cultură și civilizație. Astăzi, într-un fel sau altul, obiectul etnografic autentic a ajuns o relicvă, artefactele, relicele etnografice fiind produse ale creației tradiționale, ajungându-se la formula contemporană convertită de artizanat (nu discutăm aici de formula pervertită, decăzută în așa numitul „obiect rustic”, care nu are capacitatea de recontextualizare etnologică autentică!). Aceste reminiscențe ale obiectului profan sau sacru poate ajuta însă uneori la reconstituirea structurii și funcționalității obiectului inițial, pentru stabilirea unui aspect al complexului de civilizație sau cultură din care făcea cândva parte integrantă. Muzeului îi revine așadar misiunea de reconstituire și restituire a acestor sensuri¹², de fapt printr-o recontextualizare a mediului de proveniență. Mediul de viață tradițional era cadrul natural firesc în care obiectul a fost cândva integrat. Dar, odată devenit obiect muzeal, el este constrâns să participe la o reconstrucție de fapt forțată și reduționistă, dar sugestivă a contextului din care a fost rupt, adică sustras obiectul.

A. Gell vedea în studiul culturii materiale posibilitatea de a încuraja schimbul de idei între toți cei care caută în studiul artefactului posibilitatea de a înțelege și explicita modul de construire, de menținere sau de transformare a identităților sociale.¹³ Pentru eficiența simbolică a obiectelor, materialitatea poate fi în același timp revelatoare pentru felul în care sunt gândite sau intră în diverse sisteme de relații comunitare. Relaționarea omului cu obiectul etnografic se poate descoperi și analizând raportarea sa la materialul din care este realizat: lemnul, de exemplu – unul dintre cele mai utilizate materiale- păstrează timpul în fibrele sale și e conținătorul ideal, deoarece, într-un fel, orice conținut e ceva pe care vrem să-l sustragem timpului. S-a afirmat deasemenea că nu există noblețe ereditară a materiei decât pentru o ideologie culturală analoagă celei a mitului aristocratic în ordinea umană, iar această prejudecată culturală dispare și ea cu timpul¹⁴ Aceste materiale în ele însele dispartate, sunt omogene ca *semne culturale* (s.n.) și pot fi instituite într-un sistem coerent al simbolurilor. În acest context, D. Miller vedea două stadii distincte în dezvoltarea studiilor privind cultura materială. Primul ar corespunde cronologic anilor '80 ai secolului al XX-lea, perioada în care se încearcă demonstrarea faptului că lumea socială este determinată de materialitate, obiectul nefiind însă fetișizat, ci considerat doar unul dintre elementele componente ale societății¹⁵. A doua etapă ce ar corespunde anilor '90 ai secolului al XX-lea, țintea spre studiul diversității lumii materiale, care înceta să mai fie un model al lumii sociale. D. Miller mai schița câteva

¹¹ Iulia Mesea, *Premise ale dezvoltării vieții artistice la Sibiu în secolul al XIX-lea*, în *Sub zodia Vătășianu. Studii de istoria artei*, Ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002, p.160, apud Ioan Opriș, *Muzeosofia...*, p. 45.

¹² D. Marc, „Relații culturale...”, p. 169-170

¹³ I. Popescu, *Foloasele privirii*, Editura Paideia, București, 2002, p. 22.

¹⁴ J. Baudrillard, *Sistemul obiectelor*, Ed. Echinox, Cluj, , 1999, p. 26

¹⁵ I. Popescu, *op. cit.*, p. 23

moduri de a gândi relația omului cu lucrurile. Pe de o parte, indivizii sunt cei care ordonează lucrurile, le clasifică în funcție de structura socială sau de perioada de timp; pe de altă parte, obiectele, la rândul lor, exercită o acțiune ordonatoare asupra oamenilor, pentru că există societăți în interiorul cărora fiecare obiect în parte evocă însuși modul de organizare și conducere chiar a comunității umane, precum și modul în care se structurează relațiile sociale în interiorul ei. Dacă relația între formă și sens poate fi ambiguă, în ceea ce privește artefactele, dacă acestea pot fi legate de o serie de identități, atunci trebuie căutată acea trăsătură care semnalează diferența specifică a oricărui obiect.

Studiile despre cultura materială nu pleacă de la teorii abstracte sau preconcepții, ci de la obiectul în sine și de la rolul pe care îl are acesta în viața oamenilor, rol care poate fi legat de funcție, simbol, context. De aici ar decurge că importantă nu ar fi metoda, ci natura culturii, forma pe care aceasta o ia fiind un fel de încarnare prin care ne obiectivăm¹⁶. Statutul acordat acestor ipostaze diferite în care poate fi înfățișat obiectul, sugerează diferența importantă dintre un obiect din muzeul etnografic-spre exemplu- și unul din gospodăria țaranului. Cea mai importantă distincție dintre locul obiectului din gospodăria țaranului sau casa lui și locul acestuia într-un muzeu etnografic este dată totuși de funcționalitate¹⁷. Odată ce un obiect își încheie funcția într-o gospodărie, acesta este pus deoparte, abandonat, „retrogradat”, dintr-un loc „de onoare” ocupat odinioară în spațiul gospodăriei, devenind tot mai lipsit de importanță. În context muzeal, dimpotrivă, tocmai obiectul acesta reprimește valoarea, prin restaurare, conservare, expunere sau publicare în catalog, repertoriu, monografie. Evoluția acestui obiect de muzeu este una patrimonială, în timp ce obiectul din „teren” este pentru folosință. Prin muzeu se dorește ca *să se înțeleagă* obiectul și locul acestuia în viața socială, culturală și întreg sistemul de comunicare, pe când în gospodărie se dorește *să funcționeze*. De altfel, obiectele care intermediază faptele, acțiunile sociale, exercită asupra individului din societatea tradițională și o constrângere exterioară (conform teoriei lui E. Durkheim), acesta fiind obligat să se conformeze convențiilor și normelor sociale. Rezultă de aici că și modul de utilizare al obiectelor nu este întâmplător, ci se supune unor rânduieli stricte, atât în cazul unor obiecte utilitare cât mai ales în cazul celor rituale. Cu alte cuvinte, faptele sociale relevate de obiectele etnografice în comunitatea tradițională, arată pe lângă generalitate mai ales caracterul supraindividual și coercitiv. La fel, raporturile, relațiile dintre unitățile sociale diferite (familie, neam, sat, parohie etc.) intermediate de obiecte etnografice, sunt supuse și ele anumitor rânduieli. Putem vorbi astfel chiar și de un *mit funcțional* al obiectului etnografic, unde estetica refulată devine mit, proiecție, transcendență. Dar ceea ce ne arată obiectul tehnic, care nu mai pretinde decât o participare formală, reprezintă o lume lipsită de eforturi, o abstractizare și o mobilitate totală a energiei, o eficiență totală a *gestului-semn*¹⁸. Funcția reală rămâne doar un alibi, iar forma nu mai face decât să semnifice ideea de funcție: ea devine alegorică. Jean Baudrillard - la care vom reveni citindu-l mai des, găsim-l reprezentativ pentru studiul nostru aplicabil și obiectelor culturale muzeale-, acordă și el o atenție specială raportului dintre artefacte și temporalitate, întrucât

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ S. Munteanu, „Obiectul în satul tradițional și obiectul într-un muzeu al tradițiilor”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2000, p. 299

¹⁸ J. Baudrillard, *op. cit.*, p. 38

unele obiecte pot dura și astfel transcende limitele temporale ale individului care le-a posedat. Obiectele pot avea o durată echivalentă cu cea a omului, schimbările materiale indicând modificări în statutul social al persoanei respective. Dar artefactele pot ajunge la rândul lor și efemere, ceea ce a devenit cu timpul una dintre condițiile modernității și ale societății de consum. Într-un muzeu însă, organizarea unei colecții se substituie timpului, deoarece, așa după cum afirma și M. Rheims, „un fenomen ce însoțește deseori pasiunea de a colecționa e pierderea sentimentului timpului actual”¹⁹. Funcția fundamentală a colecției ar fi așadar rezolvarea timpului real într-o dimensiune sistematică și simbolică. Ceea ce găsește omul în obiectele prețuite nu e siguranța supraviețuirii, ci faptul că trăiește, la modul ciclic și controlat, procesul propriei sale existențe și că prin aceasta depășește simbolic existența reală, al cărei eveniment ireversibil îi scapă²⁰. Astfel, *printr-o colecție privată sau muzeală publică de obiecte, omul își asigură supraviețuirea simbolică*, îl repetă redefinit chiar dincolo de moarte, integrând chiar și moartea în serie și în ciclu²¹, *obiectele asigurând continuitatea vieții* (s.n.). Raportul obiect marginal-obiect vechi, de asemenea interesează etnograful. Obiectele „vechi” aflate atât în gospodărie, cât și în muzeu, răspund de regulă și unor vocații: de mărturie, de reamintire, de nostalgie, de evaluare²². În toate acestea există o rămășiță a ordinii tradiționale și simbolice. Obiectul etnografic relevă totodată și *o valoare de ambianță*, redată de *istorialitate*. Acestea decurg din faptul că funcționalitatea obiectelor moderne devine istorialitate a obiectului vechi fără ca prin aceasta să aibă o funcție sistematică de semn; se observă totuși că obiectele etnografice nu mai au incident în practică, apărând în fața noastră *doar pentru a semnifica*. Obiectele nu sunt afuncționale și nici doar decorative, ele au în cadrul sistemului o funcție specifică: semnifică (indică) timpul; dar în obiectul vechi nu e reluat timpul real, ci *semnele și indicii culturale ai timpului* (s.n.)²³. Interesantă ar fi o abordare dintr-o perspectivă semiotică a acestei problematice. Dacă valoarea obiectului de ambianță desemnează o *istorialitate*, valoarea lui simbolică poate desemna și un mit al originii. Într-un anume sens, obiectul vechi poate fi mereu un „portret” de familie, întrucât sub forma concretă a unui obiect, avem de-a face cu fixarea în memorie a unei ființe (sau comunități) anterioare. Astfel, obiectul vechi apare ca mit al originii. Obiectul funcțional, nu „amintire”, există doar în actualitate, la modul indicativ sau la imperativ practic; epuizându-se în folosire, obiectul funcțional e eficace la modul direct, pe când cel mitologic e împlinit²⁴.

Relevanța cea mai sugestivă a obiectului etnografic este puterea de sugestionare a mediului tradițional de proveniență. Cu această problemă se confruntă etnomuzeograful când prin tematica unei expoziții intenționează să reprezinte interioarele locuinței tradiționale de altădată. În amenajarea mediului cotidian, implicit al locuinței, configurația mobilierului redă o imagine fidelă a structurilor familiale și sociale ale unei epoci. Fiecare cameră are o destinație strictă, ce corespunde diverselor funcții ale celulei. Mobilele se implică într-o unitate mai curând de ordin moral decât spațial. Ele se grupează în jurul unei axe ce asigură cronologia regulată a conduitelor, simbolizând prezența familiei față de ea însăși. În spațiul

¹⁹ *Ibidem*, p. 64

²⁰ *Ibidem*, p. 65

²¹ *Ibidem*

²² *Ibidem*, p. 50

²³ *Ibidem*

²⁴ *Ibidem*

privat fiecare mobilă și fiecare cameră la rândul ei își interiorizează funcția și marchează demnitatea simbolică a acesteia, iar casa în întregul ei desăvârșește integrarea relațiilor personale în grup. Destinația încăperilor și amenajarea interioară a locuinței depinde și acestea de anumite obiceiuri, tradiții, cutume legate și de specificul regional, zonal. Mobilele și obiectele au ca funcție, în primul rând, personificarea relațiilor umane, umplerea spațiului pe care îl împart între ele, ca și faptul de a avea suflet: „*dimensiunea reală în care trăiesc este supusă dimensiunii morale pe care trebuie să o semnifice*”²⁵. Se observă că s-a modificat în timp și concepția privind decorarea locuinței; gustul tradițional care era o determinare a frumosului prin afinități ascunse. În zilele noastre, valoarea nu mai constă în apropiere și intimitate, ci în informație, invenție, control, (confort creat prin tehnologii avansate–n.n), disponibilitate continuă față de mesajele obiective. Acest calcul întemeiază discursul locatarului modern²⁶. Din organizarea mediului tradițional, rezultă și o logică a ambianței. Aceasta se caracterizează în mare prin următoarele: nu mai avem de-a face cu coerența naturală a unei unități a gustului, ci cu *coerența unui sistem cultural de semne*²⁷. În lumea vie a satului *obiectele sunt partenerii indivizilor care formează grupul social* (s.n.). În acest context, apare în lumea lucrurilor legătura dintre noțiunea de *însemnătate – lucru bun*, și cea de *valoare – lucru ales*. Din punctul de vedere al mentalității colective tradiționale, obiectele se nasc, trăiesc, îmbătrânesc și mor, se contaminează și se îmbolnăvesc, circulă, dar nimic din toate acestea nu se petrece întâmplător deoarece obiectele pot vehicula mesaje care vizează comunicarea simbolică și fac posibilă comuniunea om-natură, individ-grup, lumea realității palpabile-lumea de dincolo. Până și materia obiectelor devine lexic de comunicare într-un grup social guvernat de comportamente și mărci simbolice. Din acest motiv, obiectele nu pot apărea și funcționa oricând, oriunde și oricum²⁸.

Cercetătorii din cadrul muzeului nu se ocupă strict de relația om-obiect și este firesc să fie așa de vreme ce lucrează într-un loc în care folosește obiectul țărănesc doar ca semn morfologic pentru recuperarea și sugerarea unei atmosfere și a unui profil spiritual, cel al țăranului din trecut, dar și al țăranului contemporan, cu mijloacele artei. În acest sens preocuparea pentru contextele, extrem de diverse, în care țăranul s-a manifestat și se manifestă devine esențială pentru etnolog, care lasă obiectele în seama muzeografilor și studiază, scoțând-o la lumină, lumea în care acestea s-au născut și pe cei care le-au creat și le-au folosit. E. Platon, afirma că, de obicei, intrăm în spațiul muzeal, care este unul convențional, cu gândul că vom putea *să reconstituim o prezență*, că obiectele expuse ne vor arăta calea de succes spre totalitatea socială, economică, religioasă, tehnică, simbolică și estetică pe care o reprezintă comunitatea *capturată* în sălile muzeului²⁹. Cu toate că etnomuzeograful își propune drept convenție fundamentală de reprezentare reconstituirea cât mai autentică a unor fapte de cultură și civilizație tradițională, lipsa gestului asociat obiectului, singurul care poate învia cu adevărat obiectele, este o formă de uitare, un

²⁵ *Ibidem*, p. 11

²⁶ *Ibidem*, p. 17

²⁷ *Ibidem*, p. 28

²⁸ I. Popescu, *op. cit.*, p. 74

²⁹ E. Platon, „Muzeul – un loc al uitării”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2005, p. 289

impediment important în calea imaginației privitorului³⁰. Astfel, practic există și riscul ca privitorul să își construiască propria imagine și memorie asupra reprezentării societății de altădată, aceasta putând fi diferită decât memoria societății înseși.

Relațiile sociale și structura socială, caracteristice pentru o comunitate, grup, etnie sau popor, sunt reflectate de obiectul material (expresie explicită a culturii materiale) sau imaterial (ca expresie implicită a culturii imateriale). Așadar, în această analiză a destinului obiectului etnografic, trebuie avut în vedere tot timpul faptul că acesta este caracteristic unei structuri sociale de un anumit tip, acela arhaic, dominată de obicei de o economie casnică închisă; în condițiile societății moderne însă, bazate pe regulile economiei de piață, bazate tot mai mult pe obiectul de tip industrial, obiectul etnografic rămâne martorul unei societăți arhaice rămasă pe un anumit stadiu al evoluției sociale, astăzi depășite³¹. Totuși, arhaicitatea relevată de obiectul etnografic, fie din teren, fie din muzeu, nu trebuie privită atât ca un stadiu, cât mai ales ca o stare, ca o structură între celelalte existente, pentru a nu se confunda cu primitivitatea; privită ca structură, arhaicitatea regăsită, sugerată de obiectele etnografice, își are temeiul ei de existență, participă la identitatea fenomenelor și adesea le sporește valoarea documentară, culturală.

Reamintim că obiectele etnografice exprimă identități și apartenențe, evocă „întâlniri” între civilizații, societăți și grupuri, ele fiind selectate pentru capacitatea lor de a exprima contacte între lumi diferite, fiind dovada comunicării ideilor, lucrurilor, tehnicilor, contactul cultural rezultând din forme și materiale³². Astfel, rolul jucat de aceste obiecte este modul nostru de a vorbi despre o lume, de a face lumea și de a o organiza. Este vorba de lumea dispărută, arhaică, a satelor pe care azi mai avem șansa să o reconstruim și să o restituim prin muzeele etnografice.

În încheiere dar nu în ultimul rând, amintim că obiectul muzeal poate fi însă și virtual, asociindu-ne fie și parțial constatării că tehnologiile avansate pot surclasa încet dar sigur muzeele cu obiecte „adevărate”, în sensul că asigură un nivel de confort și accesibilitate pe care cu greu îl poate atinge vreun alt mijloc de comunicare, pe când Internetul reușește să-l consoleze și pe cel mai insensibil vizitator, cu ajutorul realității virtuale³³. Alți teoreticieni susțin că realitatea virtuală consolidează forța muzeelor. Apare totuși un avertisment, acela dat tot de muzeologul Ioan Opreș: ca societate eminentă de consum „îngropăm, pe de o parte sistematic și cu ritm intens propriul nostru trecut, făcându-l pe cel al generațiilor dinaintea noastră parte de preistorie...și aceasta uneori cu o frenezie antenată de tehnologiile moderne, din ce în ce mai sofisticate”³⁴. Cu toate că nu sunt dominate de revizionism, ci rămân în esența lor conservatoare, muzeele au făcut salturi spectaculoase confirmând teoria că istoria este un agent de schimbare, atunci când este reinterpretată și revizuită din perspectiva criticismului istoric. Același muzeolog mai afirmă că “în lumea confruntată zilnic cu efectele globalizării, muzeul (implicit cel cu profil etnografic-n.n.) poate și are obligații în această

³⁰ *Ibidem*, p. 290

³¹ J. Ciocan, “Obiectul etnografic muzeal la început de mileniu trei în România”, în „*Memoria Ethnologica*”, Baia Mare, 2005, p. 16, 23.

³² L. Fulga, „Statutul actual al obiectului muzeal”, în *Caietele ASER*, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 4, Oradea, Muzeul Țării Crișurilor, 2008 p. 295-297.

³³ I. Opreș, *Muzeosofia*, Ed. Oscar Print, București, 2006, p.64.

³⁴ *Ibidem*

direcție să releveze unicitatea, originalitatea, ierarhiile valorice, contextele istorice care sunt benefice personalității umane. Succesul său este asigurat atunci când practică descifrarea competenței (sociale, economice, științifice, artistice, tehnice), subliniind calitatea”³⁵.

Aspectele ce țin de pedagogia muzeală propriu-zisă, activitate esențială în procesul comunicării în spațiul public nu au fost detaliate aici în spațiul restrâns al acestei lucrări, dar au fost surprinse de noi într-un articol publicat în revista Asociației de Științe Etnologice din România³⁶, asociație profesională în care activând constant a reușit să ne clarifice o serie de probleme conceptuale și metodologice ale interogațiilor etnologice actuale.

Rămâne ca pe viitor să intenționăm a reitera și dezvolta constatările tot mai evidente că o comunicare muzeală, o contextualizare etnografică, o interpretare etnologică și o sinteză antropologică, cât mai eficiente, care să însoțească demersul etnomuzeologic în contextul provocărilor, paradigmelor contemporane ale epocii globalizării³⁷- devin inerente, după cum am concluzionat și în cadrul recentului proiect derulat între anii 2011-2013 sub egida Academiei Române și ale cărui rezultate fundamentale de sinteză a cercetării au fost publicate³⁸, dar ca orice proiect încheiat, nu reprezintă decât o altă treaptă de reluare a altor investigații.

Bibliografie

- Baudrillard, Jean, *Sistemul obiectelor*, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1999
- Bonte, Pierre; Izard, Michel, *Dicționar de etnologie și antropologie*, Ed. Polirom, Iași, 1999
- Ciocan, Janeta, “Obiectul etnografic muzeal la început de mileniu trei în România”, în *Memoria Ethnologica*, Baia Mare, 2005, p. 16-23
- Florescu, Radu, *Bazele muzeologiei*, Ed. Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, București, 1999
- Florescu, Radu, „Probleme fundamentale ale muzeelor de istorie în cadrul reformei”, în *Revista Muzeelor*, 1-6/2001, 1-2/2002, p. 17-21
- Fulga, Ligia, „Statutul actual al obiectului muzeal”, în *Caietele ASER*, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 4, Oradea, Muzeul Țării Crișurilor, 2008 p. 295-297.
- Gob, André; Drouguet, *La muséologie. Histoire, développements, enjeux actuels*, Armand Colin Éditeur, Paris, 2010
- Marc, Dorel, “Relații culturale și sociale relevate prin obiectul etnografic din teren sau expoziția muzeală”, în *Caietele ASER*, Asociația de Științe Etnologice din România, *Interogații ale etnologiei actuale*, nr. 5, Ed. Tracus Arte, București, p. 168-180

³⁵ Ioan Opreș, *Provocarea noilor muzeografii*, Editura Istros, Brăila, 2008, p. VI

³⁶ D. Marc, *Educația interculturală din mediul multiethnic în contextul globalizării-curente, opinii. Strategii posibile în pedagogia școlară și muzeală*, în “Caietele ASER”, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 6, Ed. Muzeului Țării Crișurilor, 2010, p. 135-148

³⁷ Vezi Gob, André; Drouguet, *La muséologie. Histoire, développements, enjeux actuels*, Armand Colin Éditeur, Paris, 2010 Tobelem, Jean-Michel, *Le Nouvel âge des musées*, Armand Colin Éditeur, Paris, 2005; Poulot, Dominique, *Patrimoine et musées: l'institution de la culture*, Hachette Livre, Paris 2001;

³⁸ Idem, , *Protejarea identităților culturale în procesele globale prin cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural etnologic din mediul multiethnic. Studiu de caz: Valori identitare culturale în județele Mureș, Harghita și Covasna. Interculturalitate, multiculturalitate*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2013 – volum rezultat în urma derulării unui proiect în cadrul Școlii Postdoctorale a Academiei Române cu tematica “Valorificarea identităților culturale în procesele globale”, POSDRU/89/1.5/S/59758.

- Marc, Dorel, *Educația interculturală din mediul multiethnic în contextul globalizării-curente, opinii. Strategii posibile în pedagogia școlară și muzeală*, în “Caietele ASER”, Asociația de Științe Etnologice din România, nr. 6. , Ed. Muzeului Țării Crișurilor, 2010, p. 135-148
- Marc, Dorel, *Protejarea identităților culturale în procesele globale prin cercetarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural etnologic din mediul multiethnic. Studiu de caz: Valori identitare culturale în județele Mureș, Harghita și Covasna. Interculturalitate, multiculturalitate*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2013
- Mesea, Iulia, „Premise ale dezvoltării vieții artistice la Sibiu în secolul al XIX-lea”, în *Sub zodia Vătășianu. Studii de istoria artei*, Ed. Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002
- Munteanu, Simona, „Obiectul în satul tradițional și obiectul într-un muzeu al tradițiilor”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2000
- Opriș, Ioan, *Managementul activităților muzeale*, Ed. Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, București, 2001
- Opriș, Ioan, *Muzeosofia*, Ed. Oscar Print, București, 2006
- Opriș, Ioan, *Provocarea noilor muzeografii* , Editura Istros, Brăila, 2008
- Platon, Elena, „Muzeul – loc al uitării”, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2005, p. 289-295
- Popescu, Ioana, *Foloasele privirii*, Editura Paideia, București, 2002.
- Poulot, Dominique, *Patrimoine et musées: l'institution de la culture*, Hachette Livre, Paris, 2001
- Tobelem, Jean-Michel, *Le Nouvel âge des musées*, Armand Colin Éditeur, Paris, 2005